

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาสันนกรรมกับชีวิตหลังความตาย สรุปได้ดังนี้

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ ในชั้นอรรถกถา มีการแบ่งประเภทของกรรม เป็นกรรม ๑๒ ประเภท เกี่ยวข้องกับการให้ผลของกรรมแต่ละอย่างโดยตรง ทั้งฝ่ายที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม แบ่งเป็น ๓ หมวด กรรมหมวดที่ ๑ กรรมที่ว่าโดยหน้าที่ กรรมหมวดที่ ๒ กรรมประเภทที่ว่าโดยลำดับการให้ผล กรรมหมวดที่ ๓ กรรมที่ว่าโดยเวลาให้ผล อาสันนกรรม จัดอยู่ในหมวดที่ ๒ ให้ผลปฏิสนธิลำดับที่ ๒ รองจากครุกรรม

อาสันนกรรม มีลักษณะการแสดงออกเป็นสองลักษณะ คือ กรรมที่ระลึกได้ในเวลาใกล้เสียชีวิต หรือกรรมที่กระทำในเวลาใกล้เสียชีวิต ทั้งสองลักษณะตรงกับคำอธิบายในมหากัมมวิภังคสูตร นัยแรก คือ กรรมที่ระลึกได้ในเวลาใกล้เสียชีวิต ถึงแม้บุคคลผู้ทำกรรมชั่วไว้มาก แต่เมื่อตายแล้ว กลับไปเกิดในสุคติภูมิ เพราะกรรมดีที่เคยทำไว้และนึกถึงตอนใกล้เสียชีวิต และบุคคลผู้ทำกรรมดีไว้มาก แต่ตายแล้วกลับไปเกิดในทุคติภูมิ เพราะกรรมชั่วที่เคยทำไว้และนึกถึงตอนใกล้เสียชีวิต นัยที่สอง คือ กรรมที่กระทำ ในเวลาใกล้เสียชีวิต หรือ กรรมที่ทำใหม่ในขณะที่ใกล้ตาย มีจกาทิฎฐิที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตจะดับจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลจึงนำพาไปเกิดในสุคติภูมิ ส่วนสัมมาทิฎฐิที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตจะดับจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลจึงนำพาไปเกิดในสุคติภูมิ

อาสันนกรรมแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คืออาสันนกรรมฝ่ายอกุศลกรรมและอาสันนกรรมฝ่ายกุศลกรรม อาสันนกรรมฝ่ายอกุศลกรรมจะชักนำผู้กระทำไปเกิดในทุคติภูมิ ส่วนอาสันนกรรมฝ่ายกุศลกรรมจะชักนำผู้กระทำไปบังเกิดในสุคติภูมิหลังจากตายจากโลกนี้ไปแล้ว

ประเภทของความตาย ที่เรียกว่า สมมตมรณะ คือ ความตายของสัตว์ที่สมมติเรียกกันว่า นาย ก.ตาย นาย ข.ตาย เป็นความตายของสัตว์ผู้เกิดในภูมิต่างๆ เป็นเพียงความสิ้นสุดแห่งชีวิตที่เกิดขึ้นในภพหนึ่งๆ เท่านั้น สภาวะของชีวิตหลังความตาย จำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ มี ๒ ประเภท คือ ทุคติภูมิ และสุคติภูมิ รวม ๓๑ ภูมิ ประเภทแรก ทุคติภูมิ เป็นภูมิที่ไม่ดี มีแต่ความทุกข์ทรมาน

ไว้ความเจริญ ทุกคติภูมิแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๔ ภูมิ โดยจะเริ่มจากภูมิที่มีความทุกข์ทรมานน้อยไปหาภูมิที่มีความทุกข์ทรมานมากตามลำดับ คือ ตีรจกานภูมิ อสุรกายภูมิ เปตติวิสัยภูมิ นิรยภูมิ ประเภทสอง สุกคติภูมิ คือ ภูมิที่มีความสุขความเจริญต่างๆ ตรงกันข้ามกับทุกคติภูมิ สุกคติภูมิแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๓ ภูมิ โดยเรียงลำดับจากระดับต่ำไปหาระดับสูง หรือจากภูมิที่มีความสุขน้อยความสุขหาย ไปหาชั้นที่มีความสุขมาก ประณีตมากตามลำดับ คือ มนุสสภูมิ ๑ ชั้น เทวภูมิ ๖ ชั้น และ พรหมภูมิ ๒๐ ชั้น

การตายแล้วเกิดย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือ เมื่อสัตว์ในภพภูมิต่างๆ สิ้นอายุขัย ในภพชาตินั้นแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการของชีวิตไปสู่ภพชาติใหม่ กล่าวคือ การได้มีชาติ และการได้มีภพภูมิใหม่ มีรูป และนามใหม่ แต่ยังคงบุคลิก หรือลักษณะภายในบางอย่างตามกรรมภายในของจิตที่เคยมี หรือเคยสั่งสมไว้อยู่ ส่วนในช่วงที่จะตายแล้วไปเกิดนั้น จะมีปรากฏการณ์ก่อนตายที่สัมพันธ์กับการเกิดในภพใหม่ ๔ อย่างเกิดขึ้นด้วยกัน คือ นิमितที่ปรากฏขึ้นเมื่อใกล้จะตาย มรณาสันนกาล มรณาสันนวิถิ จุติจิตและปฏิสนธิจิต อธิบายได้ดังนี้

นิमितที่ปรากฏขึ้นในเวลาใกล้จะตาย ไม่ว่าจะเป็นอบาย สัตว์ มนุษย์ เทวดา หรือพรหมก็ตาม จะมีนิमित ๓ อย่าง คือ กรรม กรรมนิमित และคตินิमित อย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏแก่ผู้ที่จะไปสู่สุคติภูมิ หรือทุกคติภูมิ การปรากฏแห่งนิमितนี้ มีลักษณะอาการไม่เหมือนกัน กล่าวคือ บุคคลใดจะไปสู่สุคติภูมิ บุคคลนั้นย่อมมีกรรม กรรมนิमित คตินิमित ฝายดีมาปรากฏ บุคคลใดจะไปสู่ทุกคติภูมิ บุคคลนั้นย่อมมีกรรม กรรมนิमित คตินิमित ฝายไม่ดีมาปรากฏ อารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อตอนใกล้จะตายนั่น ท่านได้ตั้งชื่อเอาไว้อย่างหนึ่งเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้ผู้ศึกษาเข้าใจได้ว่า ไม่ใช่เป็นอารมณ์อื่นๆ ทั่วไป หากแต่เป็นอารมณ์ของผู้ที่ใกล้จะถึงแก่ความตายเท่านั้น จะเป็นอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งก็ได้ เกิดขึ้นก่อนแล้วความตายจึงจะมาถึง จะไม่มีอารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเลยแล้วก็ตายไป ย่อมจะเป็นไม่ได้

มรณาสันนกาล คือ กาลเวลาที่บอกให้รู้ว่าใกล้จะถึงแก่ความตาย จะมีเหตุการณ์แปลกๆ ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เช่น บางคนมีดวงสังหรณ์ใจแปลกๆ โดยที่เจ้าตัวจะไม่รู้มาก่อน เป็นการเตือนให้รู้ล่วงหน้า เพื่อให้เตรียมตัว ส่วนมรณาสันนวิถิ คือ วิถีจิตใกล้ตาย หรือกระแสของจิตใกล้ตาย จิตในขณะนั้นจะทำหน้าที่ระลึกอารมณ์ รับอารมณ์ครั้งสุดท้าย จะเป็นบุญหรือบาปของผู้ที่ใกล้จะตาย อารมณ์ที่ปรากฏนี้เป็นเหมือนผู้นำทางว่าจะไปเกิดในภพใด อารมณ์ที่ปรากฏครั้งสุดท้ายนี้ มาจากกรรมที่มีอำนาจมากที่สุดที่ได้กระทำไว้ ในมรณาสันนวิถิ จะมี กรรม กรรมนิमित คตินิमित เป็นอารมณ์แน่นอน กรรมอารมณ์ กรรมนิมิตอารมณ์ คตินิมิตอารมณ์ ที่เกิดขึ้นในมรณาสันนวิถินี้เป็นเครื่องหมายบอกภพชาติที่จุติสัตว์นั้นจะไปปฏิสนธิ อำนาจกรรม ๔ อย่าง ที่ให้ผลตามลำดับนี้คือ คุรุกรรม อาสันนกรรม อาจิณณกรรม และกัตตคากรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างอาสันนกรรมกับชีวิตหลังความตาย ผู้ที่ใกล้จะถึงแก่ความตาย เมื่อเกิดอารมณ์ขึ้นแล้วจึงได้อาศัยอารมณ์ที่ได้นี้เป็นหนทางไปสู่การปฏิสนธิ ตามแต่อำนาจของอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้น กรรมที่ได้กระทำไปแล้วนั้นมิได้สาบสูญสิ้นไปไหน หากแต่ยังอยู่ และคอยช่วงชิงเพื่อจะเอาชนะซึ่งกันและกัน คือกระทบใจออกมาเป็นอารมณ์ให้อยู่ตลอดเวลา ในผู้ใกล้จะถึงแก่ความตาย ถ้ายกเว้นกรรมที่เรียกว่า คุฏกกรรม คือ กรรมหนักออกเสียแล้ว กรรมที่เรียกว่า อาสันนกรรม คือ กรรมที่ระลึกได้ในเวลาใกล้เสียชีวิต และกรรมที่กระทำในขณะนั้น จะเป็นผู้ให้ผล ย่อมกระทำนิमितที่เป็นกรรม กรรมนิमित หรือคตินิมิต ให้ปรากฏในมรณาสันนวิธีได้ อาสันนกรรมฝ่ายอกุศลกรรม จะชักนำไปเกิดในทุคติภูมิ หากเป็นอาสันนกรรม ฝ่ายกุศลกรรม จะชักนำไปบังเกิดในสุคติภูมิหลังจากตายจากโลกนี้ไปแล้ว

วิธีการเตรียมตัวตายเพื่อไปสู่สุคติ พระพุทธองค์ตรัสสอนวิธีการเตรียมตัวตายไว้ในมหาปริณิพพานสูตร สำหรับบุคคลทั่วไป ถึงแม้จะยังไม่สามารถปฏิบัติจนถึงขั้นละการเวียนว่ายตายเกิดได้ แต่ก็สามารถนำมาปฏิบัติเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับความตายที่จะมาถึง และเพื่อมุ่งสู่ชีวิตหลังความตายที่เป็นสุคติภูมิ การเตรียมความพร้อมเช่นนี้ เมื่อความตายเข้ามาข้อมมีสติ ไม่หวั่นไหวสามารถระลึกถึงกุศลอาสันนกรรมตอนใกล้จะตายได้ ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ ได้แก่ แนวทางปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท แนวทางปฏิบัติด้วยความมีสติ การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ การมีดำริมั่นคง และการรักษาจิตของตนไว้ นอกจากนี้ยังมีวิธีการเตรียมตัวตายอีกวิธีหนึ่งที่ได้ผล คือ วิธีการเจริญมรณสติ

วิธีการทำให้กุศลอาสันนกรรมเกิดแก่บุคคลใกล้จะตาย ได้แก่ (๑) การสร้างศรัทธาต่อพระรัตนตรัย น้อมจิตระลึกเป็นอารมณ์ โดยญาติให้เขาพนมมือแล้วจัดกรวยดอกไม้ธูปเทียนใส่ในมือเพื่อนำไปเป็นเครื่องบูชา แล้วเตือนให้รำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย โดยกล่าวคำว่า สัมมา อรหันต์ หรือ สัมมา สัมพุทโธ ให้นึกถึงพระอรหันต์ จะทำให้สัมนึกถึงความเจ็บป่วย จิตใจกลับมาผ่องใส (๒) การสมาทานรักษาศีล เมื่อเขามีจิตตั้งมั่น และมีเจตนาที่จะรักษาศีล จิตของเขาข้อมผ่องใส (๓) การฟังธรรม จะนิมนต์พระสงฆ์มาให้แสดงธรรม หรือเปิดเสียงธรรมบรรยาย ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ เมื่อมีจิตเลื่อมใสในคำสอน จนเกิดปัญญา จิตใจก็จะสงบ วิธีการเหล่านี้จึงเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้ใกล้จะตายจากไปอย่างสงบ มีจิตที่ผ่องใส สามารถปิดอบายภูมิในภพชาติหน้าได้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าอาสันนกรรมมีความสำคัญมากที่สุดในช่วงที่บุคคลใกล้จะตาย ผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีการเตรียมตัวตายระหว่างที่มีชีวิต และวิธีการสร้างกุศลอาสันนกรรมให้เกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถระลึกถึงความดีที่เคยทำไว้ได้ เพื่อที่หลังจากตายไปแล้วจะได้นำเกิดในสุคติภูมิ แต่จากการรักษาผู้ป่วยระยะสุดท้ายหลายกรณีไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ป่วย อาจทำให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมานจากการใช้เครื่องกักขังต่างๆ เช่น การเจาะคอใส่ท่อช่วยหายใจ การปั๊มหัวใจ หรือการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยยืดการตายออกไป ไม่ทำให้คุณภาพชีวิตผู้ป่วยดีขึ้น กลับก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานที่ไม่สามารถที่จะทำให้อะไรถึงกุศลได้ ในปัจจุบันประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้” ผู้ที่ไม่ประสงค์จะรับบริการต้องทำ “หนังสือแสดงเจตนา” ซึ่งผู้ที่จะทำหนังสือนี้ น่าจะได้แก่ผู้ที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทกับการดำเนินชีวิตของตน ที่ประสงค์จะให้การเสียชีวิตของตนมีลักษณะเป็นการตายอย่างสงบตามธรรมชาติ (Good Death) ตามแนวทางศาสนาที่ตนนับถือ หรือตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะเป็นผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวตามสภาพ หรือผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อเสนอแนะต่อผู้สนใจเรื่องเกี่ยวกับความตาย ควรให้มีการวิจัยในภาคปฏิบัติต่อไป โดยสัมภาษณ์ผู้ที่ทำ “หนังสือแสดงเจตนา” เพราะเหตุใดบุคคลเหล่านั้นจึงไม่ประสงค์จะรับการรักษาต่อเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน มีวิธีการเตรียมตัวอย่างไรเพื่อให้จิตใจผ่องใส สงบ ไม่มี ความกังวล และมีความพร้อมมากเพียงพอต่อความตาย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์วิธีการเตรียมตัวตายของบุคคลที่ไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุข จาก พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒
- ๒) ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๓) ศึกษาวิธีการสอนธรรมะให้กับผู้ต้องขัง